

Lucien van Valen

EEN UNIEKE TENTOONSTELLING IN SHANGHAI

1 december 2002 tot 6 januari 2003

OP DE MIDDAG van 30 november stond ik, toch nog onverwacht, voor een rolschildering op zijde genaamd 'Goedgunstige Kraanvogels' (afb. 1). Dit is een rolschildering van Zhao Ji¹ en van alle Chinese schilderijen die ik ken, is dit het werk dat ik het liefst van alles ooit in mijn leven had willen zien. De tentoonstelling zal de volgende dag officieel worden geopend, maar de directeur van het Shanghai museum heeft besloten dat de deelnemers aan het bijbehorende congres nu alvast een eerste blik mogen werpen op de tentoonstelling. Hij benadrukt bij zijn aankondiging tijdens de late middagsessie op de tweede dag van het congres dat de buitenlandse experts, behoudens een enkele uitzondering, deze nationale kunstschaten nog nooit eerder hebben kunnen aanschouwen. Daarom wordt besloten dat de lezingen over deze bijzondere stukken pas zin hebben nadat wij ze gezien hebben, waarop een luid instemmend applaus klinkt van de verzamelde Chinese en buitenlandse experts.

HET WAS INTUSSEN ruim een jaar geleden dat ik voor het eerst hoorde dat er aan de viering van het vijftigjarig jubileum van het Shanghai-museum een speciaal karakter zou worden gegeven in de vorm van een congres en een tentoonstelling van de belangrijkste 72 kunstschaten uit de Jin, Tang, Song en Yuan-dynastie (zie afb. 2).² Het wordt een niet eerder vertoond overzicht van deze vroege periode, zeg maar tussen 600 en 1300 n. Chr., in de Chinese kunstgeschiedenis. De werken zijn van onschatbare waarde en bevinden zich normaal gesproken in het niet toegankelijke, en zelden tentoongestelde deel van de collecties van drie musea in Beijing, Liaoning en Shanghai. Het was mij dan ook direct duidelijk dat ik deze gelegenheid moest aangrijpen om de calligrafieën en schilderijen te gaan zien en om deel te nemen aan het congres om te horen wat de experts erover te vertellen hebben.

BEROEMDE CHINESE NAMEN hangen hier zij aan zij zoals bijvoorbeeld Yan Liben, Wang Xizhi, Dong Yuan, Zhao Mengfu, Qian Xuan, Wang Shen, Li Gonglin en Ni Zan. Het Shanghai-museum is in een tamelijk nieuw gebouw gevestigd, dat de vorm heeft van een gigantisch grote *ding*. Een *ding* is de bekendste vorm van de bronzen vaten uit de Chinese oudheid. Het museum is aan het Volkspark gelegen, midden in Shanghai, en het is een van de drie volgens de modernste eisen gebouwde musea in China, wat betekent dat het beschikt over een klimaatbeheersingssysteem en over een zeer uitgebreid beveiligingssysteem. De twee andere nieuw gebouwde musea staan in Xi'an en in Zhengzhou.

DE TENTOONSTELLING IS met de grootste zorg omgeven, hetgeen onder meer blijkt uit de minimale belichting waaronder de kwetsbare werken worden getoond, niet meer dan 125 lux, zodat een half duister de sfeer bepaalt.

Afbeelding 1
Zhao Ji, 'Goedgunstige Kraanvogels', China, vroeg 12e eeuw. Uit: *Zhongguo Meishu Quanji*.

Afbeelding 2
Het affiche van de tentoonstelling. Shanghai-museum.

Er wordt een maximaal aantal bezoekers van 5000 mensen per dag toegelaten. De tentoonstelling is slechts 37 dagen geopend, dus een klein rekensommetje maakt duidelijk dat in totaal maximaal een kleine 200.000 mensen een kans hebben dit te zien, waaronder enkele tientallen of op zijn hoogst een paar honderd buitenlanders. Op de totale Chinese bevolking van 1,6 miljard mensen mag je dus spreken van een zeer select gezelschap.

VANAF DE EERSTE dag dat de tentoonstelling voor het publiek toegankelijk is, blijkt dat zich lange rijen vormen tot ver om het gebouw heen (afb. 3). In het museum doet zich een merkwaardig fenomeen voor, ook daar vormt zich een lange rij mensen, strekkend tot twee verdiepingen hoger in het om de centrale hal heen gelegen trappenhuis (afb. 4). De gemiddelde wachttijd varieert van een uur tot enkele uren. De wachtenden in deze rij binnen het museum staan echter niet te wachten om toegelaten te worden tot de tentoonstelling, daar kun je als je eenmaal binnen het museum bent vrij naar binnen lopen. Deze mensen staan in de rij voor een enkel schilderij: de negenhonderd jaar oude handrol 'Qingming shanghe tu' (De rivier op tijdens het Qingming festival), toegeschreven aan de schilder Zhang Zeduan. Waarom leidt speciaal dit schilderij tot kleine opstootjes van mensen die vinden dat ze er te snel erlangs gestuurd worden na een wachttijd van enkele uren? Het is een schildering uit de Noordelijke Song-dynastie (906-1126), afkomstig uit de collectie van het Paleismuseum in Beijing, en het is een voorstelling die zeker veel tijd vergt om alle details goed te kunnen bekijken. Voor de bezoekers in Shanghai is dit waarschijnlijk de enige kans deze wereldberoemde en zeer tot de verbeelding sprekende rolschildering in werkelijkheid te zien, en daarom wil iedereen dit werk in elk geval bekijken.³

DE REST VAN de tentoonstelling wordt weliswaar ook druk bezocht maar is goed en meestentijds zonder gedrang te bezichtigen. Deze drukte doet mij stiekem terug verlangen naar de relatieve rust van de eerste dag, en niet alleen vanwege de drukte: Zhao Ji is niet alleen vertegenwoordigd met zijn 'Goedgunstige Kraanvogels', maar ook is 'Eksters en eenden van zijn hand te

Afbeelding 3
De rij buiten het museum. Foto: Shanghai-museum.

Afbeelding 4
De rij voor de handrolschildering 'Qingming shanghe tu'. Foto: Shanghai-museum.

zien.⁴ Beide rolschilderingen, die oorspronkelijk bedoeld zijn op de hand te worden bekeken, liggen net als alle soortgelijke rolschilderingen op een schuine display, maar wel veilig achter glas. Daardoor is er een afstand van ongeveer 40 tot 50 cm tussen het glas en de schildering. Ik heb altijd een kleine camera bij mij, je weet tenslotte maar nooit, en ook nu weer bewees hij goede diensten. De door mij op deze voorvertoning gemaakte foto's laten echter bijna allemaal een dubbel, of vertekend beeld zien veroorzaakt door de eerder genoemde beperking van het licht en door de glaswand. Hoewel, ik wil zeker niet klagen; want alleen op dat moment werd fotograferen onverwachts toegestaan, uiteraard zonder flits en bovendien gedurende zeer korte tijd. De volgende dag bij de officiële opening kwam ik gewapend met een extra camera, maar helaas was toen het voorrecht van de dag ervoor al weer voorbij. Nu konden nog slechts de Chinese cameraploegen van de verschillende lokale en landelijke televisiekanalen hun werk doen. Overigens moesten ook zij genoegen nemen met de donkere omstandigheden.

NAAST DE CALLIGRAFIEËN die volledig uit geschreven tekst bestaan, zijn ook bijna alle schilderingen van een of meerdere inscripties en zegels voorzien. Deze zijn door tijdgenoten, door latere bewonderaars of door de wisselende eigenaars van het kunstwerk toegevoegd. Mede hierdoor is de herkomst en verblijfplaats van veel van deze werken door de eeuwen heen goed te volgen. Veel Chinese bezoekers reciteren de calligrafieën hardop wanneer zij voor een van de kunstwerken staan. Soms wordt met elkaar overlegd over wat er geschreven staat, mede omdat sinds de invoering van het vereenvoudigde schrift in het midden van de twintigste eeuw het voor jongere Chinezen niet langer vanzelfsprekend is dat zij de oudere schriftvormen kunnen lezen.

HET MOTIEF VAN de kraanvogel wordt veelvuldig gebruikt in de Chinese schilderkunst. In Chinese legendes worden aan de kraanvogel mythische krachten toegeschreven en zij kunnen ook ongelofelijk oud worden.⁵ Volgens die verhalen houden ze na 600 jaar op met eten en daarna drinken ze alleen nog maar. Ze zijn dan ook een symbool voor eendang leven. Bovendien

kunnen de onsterfelijken zich op een kraanvogel verplaatsen, of zelfs hun vorm aannemen. Daarnaast worden ze gezien als een gunstig voorteken zoals tot uitdrukking komt in de naam van Zhau Ji's schilderij.

De voorzichtigheid waarmee de kunstwerken op deze tentoonstelling worden omgeven is een zegen voor het behoud van de werken. Deze benadering geeft toekomstige generaties in elk geval de kans om ook eens in hun leven deze werken te kunnen aanschouwen. Als ze tenminste net zoveel geluk hebben als mij nu werd toebedeeld. De rolschildering met de kraanvogels heeft al een lang leven achter zich en ik hoop dat met al deze beschermende maatregelen er nog vele generaties in bewondering voor kunnen stilstaan.

Noten

1. Zhao Ji (1082-1135). Noordelijke Song dynastie. Zhao Ji was keizer Huizong van 1101 tot 1126.
2. Zie afbeelding 2, de foto van het affiche van de tentoonstelling. De afbeeldingen vanaf linksboven met de klok mee zijn:
  - Detail van Zhou Fang, *Paleisdames*, Tang dynastie, Liaoning Museum
  - Detail van Zhang Zeduan, *De rivier op tijdens het QingMing Festival*, Noordelijke Song dynastie, Beijing Gugong Museum
  - Detail van Zhao Ji, *Eksters en eenden*, Noordelijke Song dynastie, Shanghai Museum.
3. Zie linksboven op afbeelding 2.
4. Zie onderkant van afbeelding 2.
5. Zie Williams, C.A.S., *Outlines of Chinese Symbolism & Art Motives*, third revised edition, New York, 1976, p. 101.